

ВІДГУК

офіційного опонента Бикова Валерія Юхимовича
на дисертаційну роботу Скорнякової Олени Володимирівни на тему:
«Формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних
технологій у технічних коледжах»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Ключовими поняттями дисертаційного дослідження виступають, з одного боку, категорія «конкуренція», інші поняття, що базуються на цій категорії, а з іншого, «підготовка майбутніх ІТ-фахівців». Обидві ці категорії у своєму синергетичному взаємовпливі саме і забезпечують необхідну якість підготовки майбутніх ІТ-фахівців до активної професійної діяльності в сучасних умовах ринкової економіки.

Отже, по-перше. У соціально-економічних процесах конкуренція є інструментом забезпечення високої якості і соціально-економічної ефективності функціонування і розвитку ринкових економік будь-якого масштабу і змістово-предметного спрямування, зокрема, досягнення високої якості надання освітніх послуг, високої якісного рівня кадрового потенціалу ринку праці, високих показників соціально-економічної ефективності функціонування системи освіти.

Можна сказати, що конкуренція є ринковим процесом, спрямованим на досягнення високої конкурентоспроможності основних конкуруючих гравців на відповідних ринках. В загальному виді, зміст конкурентних відносин (боротьби) визначається тим, що конкуруючі суб'єкти намагаються досягти на ринку більш високого рівня конкурентоспроможності кінцевих продуктів свого функціонування (діяльності) і на цій основі отримати певні і визначальні переваги над іншими. Досягнутий конкуруючими гравцями рівень конкурентоспроможності визначає характер їхньої поведінки, стратегію розвитку на тих чи інших ринках, навіть саму можливість існування на цих ринках.

Для системи освіти це означає, що заклади освіти (ЗО) та їх випускники мають прагнути і досягати такого рівня своєї конкурентоспроможності, який

забезпечує їм визначальні переваги над конкурентами. Це першочергово стосується систем відкритої освіти, що сьогодні активно розвиваються і впроваджуються в освітню практику, основні принципи (передусім принципи свободи вибору учнів і вчителів, екстериторіальності надання освітніх послуг, економічної привабливості, маркетингу надання освітніх послуг) і всі системні принципи (принципи мобільності учнів і вчителів, рівного доступу до освітніх систем, надання якісної освіти, формування структури та реалізації освітніх послуг) побудови яких принципово базуються на ринкових відносинах ЗО та їх випускників на ринку освітніх послуг і праці (РОПП), а тому передбачають їхню конкуренцію на цьому ринку.

Розробляючи і реалізуючи стратегію розвитку системи і закладів освіти, проектувальники цих стратегій мають передбачати, а практичні працівники освіти – досягати високого рівня конкурентоспроможності кінцевих продуктів свого функціонування (діяльності) на РОПП. В свою чергу випускники ЗО мають бути спрямованими, прагнути і домагатися отримати (підтримувати і осучаснювати впродовж життя) таку освіту (за якістю, рівнем і спеціальністю), що, завдяки сформованим компетентностям, забезпечить їм конкурентоспроможність на РОПП.

По-друге. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) безумовно належать до високих технологій, а їх удосконалення і широке впровадження на законодавчому рівні віднесено до пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки України таї всього сучасного світу. Тому особливо важливим і разом з тим складним завданням є підготовка висококваліфікованих кадрів для ІТ-індустрії, де позитивні результати і прогалини у їх підготовці відчуюються особливо різьче. Якість підготовки таких кадрів не тільки відбивається на індивідуальній конкурентоспроможності фахівців на ринку праці, а й безпосередньо впливає на науково-технічний рівень ІТ-продукції, її конкурентоспроможність на міжнародних ринках товарів і послуг, а тому і на загальну конкурентоспроможність економіки України. Мова йде практично про

принципову можливість інтеграції України в світовий економічний простір, про національну безпеку країни.

Аналіз проблемних питань підготовки кадрів для ІТ-галузі, в тому числі матеріалів відповідних галузевих асоціацій, свідчать про відсутність необхідної взаємодії ІТ-освіти та ринку праці ІТ-галузі. Не зважаючи на наявність значної потреби ринку праці в ІТ-спеціалістах, це призводить до виникнення проблем працевлаштування випускників ІТ-спеціальностей, а в разі працевлаштування - до тривалого терміну їх адаптації на робочих місцях, в тому числі, до необхідності їх додаткового, нерідко глибокого навчання практично відразу після прийому на роботу. У деяких випадках слабке уявлення майбутніх випускників про реальні завдання і умови праці на підприємствах ІТ-галузі, їх недостатня готовність до практичного вирішення виробничих ситуацій стають причиною їх вимушеного переходу на інше місце роботи, перенавчання, зміни спеціальності і, що вже зовсім неприпустимо, роботи не за фахом або не відповідно до кваліфікації.

Дослідження проблемам підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій постійно проводяться як вітчизняними, та і закордонними науковцями, проте розв'язанню цих проблем в контексті формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних коледжах дотепер не приділялося належної уваги.

Скорнякова О.В. здійснила дослідження, спрямовані на розв'язання зазначених проблем, що зумовлено, насамперед, об'єктивною потребою підвищення якості та ефективності підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних коледжах, забезпеченню на цій основі їх конкурентоспроможності на ринках праці і зайнятості.

Актуальність теми підтверджується також тим, що її розроблення проведено відповідно до плану наукової роботи ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України: в межах теми НДР, що виконувалася на кафедрі управління навчальними закладами та педагогіки вищої школи «Теоретичні та методичні засади управління підготовкою фахівців з педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах європейської кредитно-трансферної системи

організації навчального процесу» (ДР №0112U001593); та НДР «Підготовка конкурентоспроможних фахівців в умовах освітніх змін» (РК №0117U002378), що виконувалася у Навчально-науковому інституті менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Тему дисертаційної роботи затверджено Вченою радою ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 3 від 23.03.2016 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 26.04.2016 р.).

Беручи до уваги вище викладене, тема дисертаційного дослідження Скорнякової О. В. «Формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних коледжах», яка саме і присвячена дослідженню цих проблем, експериментальній перевірці вірогідності отриманих теоретичних результатів, впровадженню їх у технічних коледжах України, можна визнати актуальною, а її розроблення – своєчасним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ступінь обґрунтованості є достатньою і забезпечена обраною методологічною базою дослідження, коректним застосуванням комплексу взаємодоповнюючих теоретичних (аналіз і синтез, узагальнення, систематизація й прогнозування) та емпіричних (анкетування, спостереження, самооцінка, опитування, тестування, експертного оцінювання, організації і здійснення педагогічного експерименту) методів дослідження, методів математичної статистики опрацювання експериментальних даних (оцінювання рівнів сформованості конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців у технічних коледжах та ранжування складників системи ціннісних орієнтацій та пріоритетних професійно-особистісних якостей майбутніх ІТ-фахівців, перевірки статистичних гіпотез χ^2 Пірсона, моделювання та проектування освітніх процесів і систем).

Викладені в дисертації основні наукові положення, завдання і концептуальні підходи дослідження досить повно обґрунтовані та побудовані на

сучасних наукових знаннях про базові принципи розроблення інформаційних технологій, про методи побудови відповідного інструментарію та підходи до його впровадження у технічних коледжах України.

Вірогідність одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях.

В дисертаційній роботі достатньо чітко та локанічно визначаються мета, об'єкт, предмет дослідження та формулюються завдання для досягнення поставлених цілей.

Вірогідність наукових положень, які наведені в дисертаційній роботі, обумовлені доволі грамотною постановкою та комплексним підходом до вирішення завдань дослідження.

Методологічно обґрунтовані вихідні положення роботи, які підтверджуються практичними результатами і забезпечується коректним опрацюванням отриманих експериментальних даних, їх кількісним і якісним аналізом, що надає отриманим науковим результатам роботи необхідної переконливості і практичної цінності.

Експериментальна частина дослідження здійснювалася на базі Одеського технічного коледжу ОНАХТ, Херсонського політехнічного коледжу ОНПУ, Криворізького коледжу Національного авіаційного університету, Технічного коледжу Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя. Усього на констатувальному та формуальному етапах педагогічних експериментів взяли участь 216 здобувачів вищої освіти (із них 108 осіб контрольної групи (КГ), 108 – експериментальної групи (ЕГ)), зокрема, 21 викладач і 32 випускники Одеського технічного коледжу ОНАХТ, що працюють за фахом та займають керівні посади.

Отримані в дисертації результати впродовж 2016-2019 рр. оприлюднено та обговорено на 8 міжнародних та 4 всеукраїнських та регіональних наукових і науково-практичних конференціях.

Результати дисертаційної роботи з необхідною повнотою викладено у 22 публікаціях, в тому числі: 5 статей у наукових фахових виданнях України (1 – в

електронному фаховому виданні України); 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, що індексується у наукометричній базі Scopus; 13 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та 3 – в інших виданнях.

Детальне ознайомлення зі змістом публікацій Скорнякової О. В. свідчить про повноту викладення основних результатів дисертації, які одержав здобувач, у міжнародних та вітчизняних наукових фахових виданнях, що відповідає п.12 «Порядку присудження наукових ступенів».

Наукова новизна одержаних в дисертаційному дослідженні результатів полягає у такому.

Вперше:

- з'ясовано, визначено та обгрунтовано зміст поняття конкурентоспроможність майбутніх фахівців з інформаційних технологій як складника характеристики, що проектується на всі сфери життєдіяльності фахівця та дозволяє йому, відповідно до рівня професійної підготовки та професійно-особистісних якостей, брати участь і отримувати переваги в конкурентних умовах функціонування ІТ-сфери;

- визначено та обгрунтовано структурні компоненти, критерії конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний), показники й рівні (високий, середній, низький) сформованості конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців у технічних коледжах;

- визначено комплекс педагогічних умов формування конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців у технічних коледжах;

- розроблено модель формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних коледжах, яка містить методологічно-цільовий, змістово-процесуальний та оцінювально-результативний блоки.

Удосконалено:

- методику діагностики конкурентоспроможності майбутніх фахівців за когнітивним (розроблено завдання для визначення рівня засвоєння професійних

знань) та діяльнісним (розроблено професійно-орієнтовані завдання для визначення рівня сформованості професійних умінь) критеріями.

Дістали подальшого розвитку:

- концептуальні підходи до формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій.

Практичне значення полягає у розробленні методичних рекомендацій для керівників та викладачів технічних коледжів щодо впровадження моделі формування конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців, зокрема:

- розроблення та впровадження в процес підготовки майбутніх ІТ-фахівців дисципліни «Планування кар'єри та техніка пошуку роботи у сфері ІТ»;
- тренінгового курсу «Моя професія – моє майбутнє»;
- ділової гри «Прийом на роботу. Співбесіда»;
- програми семінару «Психолого-педагогічна компетентність викладача» для професійного розвитку викладачів технічних коледжів;
- діагностичного інструментарію для моніторингу конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців.

Обґрунтовані в дослідженні результати впроваджено в освітній процес Одеського технічного коледжу Одеської національної академії харчових технологій (довідка №445/Ц-01 від 07.11.2019 р.), Херсонського політехнічного коледжу Одеського національного політехнічного університету (довідка №01-8/н15 від 04.09.2019 р.), Криворізького коледжу Національного авіаційного університету (довідка №2137/д від 03.12.2019 р.), Технічного коледжу Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя (довідка №2/19-537 від 26.09.2019 р.).

Структура та обсяг дисертації.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, списку використаних джерел, що в цілому включає 313 найменувань паперових джерел та електронних ресурсів, у т.ч. 21 іноземних, та 19 додатків на 151 сторінці. Загальний обсяг дисертації складає 409 сторінок

друкованого тексту, з них 206 сторінок – основний текст. Робота містить 62 рисунки та 59 таблиць.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження.

У вступі розкрита сутність проблеми, визначена актуальність теми, об'єкт, предмет дослідження, його мету і завдання, описана теоретичну та практичну значущість роботи.

У першому розділі «Формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій в теорії та практиці» – автором здійснено аналіз стану розробленості проблеми та міжнародного досвіду підготовки майбутніх ІТ-фахівців; визначено поняття «конкурентоспроможність майбутнього фахівця з інформаційних технологій»; охарактеризовано концептуальні підходи та педагогічні принципи формування конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців.

У другому розділі «Наукове обґрунтування моделі формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних коледжах» – О. В. Скорнякова здійснює опис загальної методики та організації проведення педагогічного дослідження; визначає критерії, показники та рівні сформованості конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців; педагогічні умови, зміст та структуру моделі формування конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців у технічних коледжах.

Третій розділ «Експериментальна перевірка результативності моделі формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних коледжах» містить опис організації та ходу педагогічного експерименту; результати педагогічного експерименту та їх аналіз; методичні рекомендації щодо впровадження методичної системи формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних коледжах, що відповідає запропонованій та обґрунтованій у другому розділі роботи моделі цієї системи.

Зауваження до змісту дисертації.

Вважаю за необхідне висловити деякі зауваження до дисертації та побажання її автору:

1. У розділі 1.1 дисертації «Конкурентоспроможність майбутніх фахівців як психолого-педагогічна проблема» авторка достатньо докладно розглядає поняття «конкурентоздатність» і «конкурентоспроможність», аналізує думки значної кількості вітчизняних і зарубіжних науковців. Проте, на жаль, по за увагою залишилися думки відомого американського вченого-економіста Майкла Э. Портера, якого у світі називають «батьком конкуренції» і книги якого (наприклад, Конкуренция.: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. – 608 с.: ил. www.williamspublishing.com) визнані класикою в сучасній економічній науці.

2. Розглядаючи у розділі 1.1 дисертації категорію «майстерність» необхідно було б проаналізувати роботи академіка І.А. Зязюна і його наукової школи, результати досліджень яких з теми «Майстерність вчителя» визнані світовим науковим товариством.

3. Варто було б глибше та інтегровано висвітлити і проаналізувати закордонний досвід, більш докладно навести теоретичні здобутки і позитивні практики з теми дослідження.

4. Розділ 2.4 дисертації «Зміст та структура моделі формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних коледжах» краще було б назвати «склад і структура... далі – за текстом», оскільки саме структурно упорядкований склад виділених елементів моделі визначає будову цієї моделі. У свою чергу, «зміст», структурно упорядкований педагогічною технологією, утворює модель методик освіти та їх систем, визначаючи тим самим їх будову.

5. Непоодинокі в роботі терміни „компетенція” і „компетентність” використовуються некоректно. Ці поняття мають бути чітко розведені, а їх застосування повинно відповідати їх тлумаченню в сучасних останніх енциклопедичних і наукових джерелах.

6. При аналізі педагогічних умов професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців варто було б показати, як використання в освітньому процесі сучасних засобів навчання, передусім мобільних Інтернет-пристроїв, впливає на характер реалізації і перспективи розвитку педагогічних систем професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців у технічних коледжах, на вдосконаленні освітніх систем.

7. У зв'язку з тим, що за сучасних умов якісну підготовку майбутніх ІТ-фахівців можливо здійснювати у відкритих педагогічних системах, коли учасники освітнього процесу активно використовують інформаційні ресурси освітньо-просторової компоненти відкритого електронного освітнього простору, в роботі було б доцільно окремо проаналізувати специфіку побудови і функціонування відкритих методичних систем підготовки ІТ-фахівців у технічних коледжах, тобто відповісти на питання – як методи, моделі, електронні освітні ресурси та педагогічні технології формування компетентностей майбутніх ІТ-фахівців в процесі їхньої підготовки відповідають принципам відкритої освіти, що відображають освітню парадигму рівного доступу до якісної освіти.

8. Варто наголосити, що коли мова йде про якість сучасної освіти, то передбачається, що одночасно з формуванням у майбутніх ІТ-фахівців професійних компетентностей, має бути забезпечене формування у них таких цінностей, сукупність яких закладає фундамент соціального капіталу суспільства. Через це, в роботі варто було б приділити увагу виховним аспектам запропонованих методичних систем освіти, особливостям їх реалізації при дистанційних формах навчання.

9. В тексті дисертації зустрічаються окремі граматичні та синтаксичні помилки та невдалі висловлювання.

Висновки по роботі.

Висловлені побажання і зауваження суттєво не знижують загальної позитивної оцінки проведеного Скорняковою О.В. наукового дослідження.

Ґрунтуючись на аналізі дисертації, автореферату і публікацій здобувача вважаю, що дисертаційне дослідження Скорнякової Олени Володимирівни „Формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних

технологій у технічних коледжах” є завершеним самостійним науковим дослідженням актуальної теми, яке виконано на достатньо високому теоретико-методологічному рівні. Зміст дисертації відповідає спеціальності, за якою вона подана. Загальні висновки та висновки по розділах дисертації роботи повністю відповідають основному змісту дослідження, чітко сформульовані, співвіднесені із завданнями, послідовні та змістові.

Вивчення матеріалів дослідження дають підстави для висновку, що поставлені автором завдання розв’язані, мета роботи досягнута. Основні результати роботи впроваджені у низці технічних коледжів України.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації та з необхідною повнотою відображає основний зміст, наукові положення і практичні результати дисертаційного дослідження та має необхідну наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

Отримані в роботі нові науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати у сукупності розвивають педагогічну теорію і освітню практику підготовки у технічних коледжах фахівців з інформаційних технологій, спрямованої на формування у майбутніх фахівців таких якостей, що забезпечують їхню конкурентоспроможність на ринках праці і зайнятості.

Розроблені навчально-методичні матеріали можуть бути використані у технічних коледжах, що здійснюють підготовку фахівців для ІТ-галузі, а також для підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності викладачів технічних коледжів.

Загальний висновок.

За своєю актуальністю, змістом, вірогідністю, новизною та практичною значущістю отриманих результатів, дисертаційна робота Олени Володимирівни Скорнякової «Формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців з інформаційних технологій у технічних коледжах» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, та іншим нормативним вимогам, що висуваються до дисертаційних робіт на здобуття

наукового ступеня кандидата наук, а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (011 – освітні, педагогічні науки).

Офіційний опонент –

доктор технічних наук, професор,

дійсний член НАПН України,

директор Інституту інформаційних технологій

і засобів навчання НАПН України


 В.Ю. Биков